

PŘÍLOHA D.

Přednáška Bráfova ve „Svazu českých spolků absolventů obchodních akademií“ v Praze. („Věstník absolventů českých obchodních akademií“, červen 1906.)

Národohospodářský ústav.

Není to věc nechoulostivá vykládati o věci, jejíž přípravy sice již valně pokročily, o níž však bezpečně říci nelze, že jest již hotova. Leč Svaz spolků absolventů obchodních akademií již před delší dobou si přál výklad o úkolech „Národohospodářského ústavu“, který má býti zřízen při České akademii a nerad bych proto splnění slibu odkládal po učiněném usnesení České akademie o stanovách. Oddávám se naději, že ústav skutečně zřízen bude a v život vejde. Mám tu naději proto, že věc mluví sama za sebe a že aspoň v krocích přípravných myšlenka potkala se s přízní těch kruhů, kterým při schválení stanov přísluší slovo rozhodné. Prosim arci, by mi bylo prominuto, když vzhledem ke stadiu, v jakém záležitost ona se nalézá, snad v té neb oné věci zachovám jistou rezervu, doufám, že bude mi však přece možno podati Vám dokonalý obraz budoucí působnosti ústavu.

Abych správně objasnil původ této myšlenky, jest třeba, abychom nejprve svou pozornost obrátili k věcem, které všichni známe, ke kterým však vždy jest nutno se vraceti, kdykoliv si velké životní otázky svého národa rozvíjíme.

Zcela zvláštní obraz poskytuje společenská struktura obyvatelstva v království českém. Jsou tu dvě společnosti, které žijíce vedle sebe, i valnou měrou promíšené, stýkají se spolu takřka jen tehdy, když nutná potřeba káže. Konečně jest to i úkaz, který vyskytuje se snad i v jiných zemích s národností rozdílnou, ale když jdeme v pozorování svém hlouběji, seznaváme, že se v zemi naší právě v sociální struktuře obou národností jeví nápadný rozdíl. Začneme s německým národem této země. Vidíme především u něho zcela zjevnou poměrnou převahu v průmyslu a obchodu. Vidíme i zjevnou převahu kapitálu a tato převaha kapitálová jest právě v souvislosti s převahou v průmyslu a obchodu. Nebylo by však správné beze všeho tvrditi, že převaha obchodu a průmyslu jest následek převahy kapitálové,

nýbrž neméně a snad větším právem lze tvrditi, že tato převaha kapitálová právě vyšla z čilejšího ducha v obchodu a průmyslu. Dále vidíme v německém národu stálý silný sklon mladšího dorostu k zaměstnáním výrobním a obchodním a tu zase nikoliv do postavení s rázem služebným, nýbrž se silnou tendencí k podnikatelskému osamostatnění. Zato v německém dorostu jest poměrně menší náchylnost k povoláním učeným, k povoláním, které vedou ke službě veřejné. Vidíme to dokonce jasně, že pro tyto služby veřejné, hlavně služby státní, není v poměru k počtu obyvatelstva německého ani dostatečný počet v dorostu německém.

A jak se věci mají na straně druhé — u nás? Vidíme zcela zřejmý silný sklon k povoláním tak řečeným učeným. Není se ničeho více báti, než tohoto nebezpečí, protože není možno všem, kteří do těchto povolání se hrnou, najíti vesměs působišť, která by poskytla přiměřená sociální postavení. I jest věru trudno mysliti na budoucnost. A u těch pak, kteří z nás se odhodlávají do povolání výrobních neb obchodních již takřka od prvního roku, od odborné školy, převládá úmysl sloužiti. Ze všeho toho pak plyne, že u nás Čechů trvá ustavičný přebytek dělného lidu. Za dnešních časů nesmíme nikomu zazlívat, když hledá zaměstnání tam, kde mu kyne za ně lepší odměna a slušnější sociální postavení. A když tedy náš lid dělný stěhuje se z krajín českých do oblastí německých poblíže českých hranic, namnoze i do ciziny, ano i přes Oceán, není to nic jiného než následek touhy zcela vysvětlitelné — touhy své postavení zlepšiti.

Tyto odchylné charaktery v sociální struktuře obyvatelstva českého jsou ale také i závažným činitelem politickým. Především následkem zmíněné převahy industrie a obchodu, následkem vzrůstajícího se průmyslového života v oblastech německých, tvoří se tam české menšiny a vznikají známé nám těžké rozpory menšinové. Již tak vidíme, že sociální rozdílnosti znamenají v naší zemi zároveň ustavičný pramen rozporů, které přirostují otázky národnostní. Ale nikoliv jen to. Z celého stavu věci vyplývá pro nás Čechy zejména vážné nebezpečí budoucí. O tom si nesmíme činiti žádných ilusí. Dokud nedovedeme na své české půdě užíviti svého českého člověka, aby nebyl nucen choditi jinam, aby nebyl nucen sloužiti mezi cizími, dotud nemáme žádné naděje do budoucnosti, že přírůstek obyvatelstva v českých oblastech dodržovati bude stejný krok s přírůstem obyvatelstva v oblastech německých. Nesmíme také zapomenouti, že mohou nastati v budoucnosti eventuality, o kterých neradi mluvíme, o kterých jest choulostivo mluvit, ale přece se na ně stále mysliti musí. Jsou to budoucí možnosti, které vyplývají ze sousedství velké říše

hospodářsky silicí, jejíž životní zájem vede ji k zabezpečení cesty k Středozemnímu moři. Toto nebezpečí jest pro nás do budoucnosti tím větší, čím menší jest v českém národu procento lidí hospodářsky nezávislých. Kdo slouží, jest závislý. Hřeší se u nás také mnoho myšlenkou dědičnosti. Říká se, že nedostatečná energie k podnikání jest něco, co jest nám dáno rasou, co se dědí v povaze. Tomu nesmíme věřit a nevěřme již proto, žeť přece u nás jest tolik lidí původu smíšeného. Bylo-li by to pravdou, jak se pak vysvětlí, že mohli Němci v říši během jednoho století ze světohospodářského postavení poměrně tak slabého vyvinouti se i hospodářsky v tak ohromnou světovou moc? Hlavní věcí jest přece vždy prostředí, v němž člověk žije, mil'eu, ve kterém od dětství vnímá do sebe dojmy. Vše, co se mluví, myslí, koná v denním okolí a styku mládeže, to vše působí velkým vlivem na mladou probouzející se mysl, určuje její povahu, určuje směr náklonnosti a vůle. Vlivem prostředí vyvinují se určité vlastnosti. Však se z vlastností rasy ani nevysvětluje charakter kupecký u židů. Právě u nich je vliv okolí od prvního dětství přízniv směru myšlení a dychtění, které u nich v převládající volbě povolání i v působení spatřujeme. U nás je právě jinaké.

I tu máme všeku příčinu uvědomiti si, že život náš nám klade ještě velkou úlohu. Můžeme-li se za dnešních časů v celých oborech svého kulturního života už těšiti zdaru a jestliže už nežádá v těch oborech na nás čas žádných sebezapření, žádných obětí, jako žádal kdysi na našich buditelích, máme tím více usilovati, třeba s dočasnými obětmi, o zvelebení své hospodářské zdatnosti. Z tohoto myšlenkového kruhu povstala idea „Národohospodářského ústavu“ při České akademii. Jde o ústav, který má sloužiti národohospodářskému zvelebování českého lidu ve směrech praktických. Povšechně naznačují úkol Národohospodářského ústavu stanov y jeho v ten smysl, aby „usiloval o zvelebení národohospodářské činnosti lidu českého ve směrech praktických, především povzbuzováním k pokroku ve všelikém oboru výrobní techniky (průmyslu, zemědělství a hornictví) i v obchodu a péči o lepší zdatnost v oboru vyšších úkolů samostatného podnikání“.

Blíže pak jsou vyznačeny úkoly řečeného ústavu v následujících bodech, dle kterých má nový ústav

1. stopovati národohospodářský stav a rozvoj v lidu českém, zjišťovati jeho nedostatky a mezery, povzbuzovati k jejich odklízování a mravní vážou svého hlasu působiti k podpoře a utužení hospodářských ctností v lidu českém vůbec;

2. udržovati ve stále patrnosti všeliké talenty české, pokud vynikají v oboru výrobní techniky a obchodu, ať

působí doma či v cizině, aby bylo možno v každém případě potřeby pozornost k nim obracet i na místa je přivádět, kde by své schopnosti nejlépe mohly uplatnit a zdokonalit;

3. mladým mužům národnosti české, kteří osvědčili již také prakticky kromobyečnou schopnost v nějakém oboru výrobní techniky neb obchodu, podporou mravní i hmotnou usnadňovati pobyt ve vynikajících místech výrobních neb obchodních za tím účelem, aby se utužili v příslušné odborné technice a získali rozhledu a zvýšené schopnosti podnikatelské zaměstnáním v závodech zvláště pokročilých a bezprostředním vnímáním života a ruchu důležitých prostředků výrobních a obchodních, tak aby potom mohli získaných zkušeností ve vlasti své plodně zužitkovat;

4. vypisovati veřejné soutěže na řešení problémů, pro výrobní techniku některého oboru zvláště závažných;

5. podporovati účely zákonodárství, jakož i státní a zemské správy tím, že bude k požádáním příslušným podávati dobrá zdání v záležitostech, jež se dotýkají obecného národohospodářského dobra státu i země.

Dále v dodatku jest navržen odstavec, aby ústav mohl činně zasahovati do záležitostí učilišť veřejných, co se týče zařizování nových ústavů i stoic a pořádati veřejné výklady.

V následujícím článku jest vyceno, že ústav nemá vydávati žádných publikací, aniž účastniti se finančně nějakých podniků. Z toho jest zjevno, že ústav tento nemá míti ani žádnou působnost hospodářsko-politickou, leda výjimkou. Jen udaným praktickým potřebám má sloužiti.

Ústav tento nemá tedy býti žádným zastoupením zájmovým; to jest věcí obchodních komor a gremií. Není jeho úkolem kříditi cesty těchto institucí. Jeho úkol jest vymezen, aby mohl se soustřediti na ty určité zájmy národa českého, které dosud byly zanedbávány. Mnoho přichází dotazů a návrhů, jak by se věc dala zařídit, co by se vše mělo dělati, celý rejstřík dal by se podobnými návrhy vyplniti. Jisto však jest, že by se z těchto mnoha návrhů mohlo jen málo uskutečniti, nový ústav však předem má zůstatí věren svému hlavnímu úkolu, pro který jest zřízen a který u nás ještě zvláštěního národního orgánu nemá.

Nejdůležitější úkol pro blízkou budoucnost má tvořiti působnost, vyceněná odstavcem 2. a 3.: Udržování talentů v patrnosti a vysílání jich na zkušenou do ciziny. Tento úkol má pro náš hospodářský život velký dosah. Právě evidence všech našich lidí znamená, že nebude ústav nikdy na rozpacích, na místa určitého rázu v případě potřeby poukázati někoho z našich lidí. Vysílati schopné lidi do ciziny, kteří dovedou náležité pochopiti význam svého poslání, aby mohli zkušenosti v cizině získaných doma ku prospěchu svého

národa použití — to je druhá vážná úloha. Víme a často na to stýskáme, že u nás nedovede se zacházeti tak s naštrádaným kapitálem, jako je tomu u národů jiných. Naši lidé, když se jistého jmění dodělali, odcházejí na odpočinek, aby z tohoto jmění užívali, kdežto u jiných takové jmění teprve jest považováno za slibný základ a počátek pro činnost další. U Němců, také u nás, nejen v říši, může každý bedlivý pozorovatel viděti, jak právě podnikatelská činnost v hospodářském zacházení kapitálem zabezpečuje ještě napořád sociální vzestup. Pessimistické nauky praví, že kapitál všecko tlačí, že člověk bez kapitálu nemůže se nikde uchytit. Leč velký kapitál řadou generací obyčejně se tříští a kdykoliv se rozhlédneme v kruhu užším i širším, narazíme vsude na individua, která začala s málem a která svou vlastní energií a pílí, využitím příhodných chvil, čilostí, bystrostí a vytrvalostí se povznesla. Kdyby nebyl možný vzestup, nevysvětlili bychom si, proč i mezi námi se objevila jmění, o kterých jsme včera ještě nevěděli, a proč mezi sebou našli jsme jměna, o nichž jsme neměli zdání a která mají nyní takovou důležitost.

Ústav nebude dávat cestovní stipendia v tom smyslu, jak jsme uvykli jim rozuměti. Ne každé cestování působí už platně na vzdělání a dovednost; pouze jisté cestování záměrné, spojené s prací, ne lichá turistika s rázem více méně krasodušným. Pro praktickou potřebu pak není jiného cestování záměrného, než práce v závodech, a v této části programu nového ústavu jest horoucí pobídka pro náš český dorost, aby odhodlal se jíti na cizí místa, aby šel hledati nových zkušeností ku vlastnímu prospěchu. Mám zkušenosti, jak často touží snaživý mladý muž po jisté malé pomoci, aby se mohl v cizině udržet. Zde aspoň bude možnost, aby se mohl bez těch nejkrutších starostí a bez těch nejkrutších nejistot vydati do ciziny. Aby bylo možno i mimo hmotnou podporu uchazečům poskytnouti i podporu mravní, bude ústav kromě řádných a dopisujících členů domácích míti také síť čestných členů zahraničních, vynikajících lidí v průmyslu a obchodu, kteří s čestným členstvím tohoto ústavu příjmou závazek patronáže nad těmi, které ústav vyšle, v tom směru totiž, aby doporučenům ústavu usnadnili dosažení cílů, za kterými byli vysláni. Z toho jest také vidno, proč jest toho potřeba, aby ústav stál pod protektórátem arciknížete, neboť takový cizí velkopřemyslník neb vynikající obchodník titulu čestného člena pouhého spolku by nepřijal, neb aspoň necenil. Čestné členství musí mu býti jakýmsi vyznamenáním, aby z něho skutečně vycítil jistý závazek. Budou zajisté mezi uchazeči lidé, kteří nebudou potřebovat více než mravní podpory, aby totiž měli někoho, kdo by se jim postaral o místo. Ústav bude vypisovati

veřejně soutěže pro ty, kteří se budou chtít i o takové výpravy na vyučenou a na zkušenou v cizině ucházeti. Žádána bude příslušná znalost řeči, jakož i průkaz způsobilosti, ústav nespokojí se pouhými vysvědčeními ze škol, bude žádat také, aby žadatel již v praxi se byl ohlédl a osvědčil. Žádosti budou pečlivě zkoumány a podpory udíleny budou v tom rozsahu, jak potřeba káže, aby se žadatel na příslušné místo dostal a tam mohl existovat, než si najde s příslušným zaměstnáním i výdělek a nebude podpory od ústavu již potřebovat. Tento úkol bude z nejdůležitějších celého ústavu. Prostředky hmotné pro počátek zabezpečeny jsou sumou okolo K 330.000, jejíž výnos z části největší bude obrácen na tyto cestovní výpravy. V Uhrách je dává stát. Jest naděje, že se kapitál nového ústavu ještě rozmnoží.

Proč ústav má být spojen s Českou akademií? Tento první náš kulturní ústav jest především povolán k tomu, aby se staral o kulturní snahy našeho národa. Národohospodářský ústav bude k tomu povolán, aby napomáhal k vychovávání našemu národohospodářskému ve směrech, kde je toho nanejvýš zapotřebí, ale on má být také lidu našemu tak říkajíc národohospodářským svědomím. To vše však je také kulturní snahou, jde tu o nutné podmínky a součástky všestranného kulturního života. Také to nesly naše kruhy prakticko-technické velmi těžce, že se jejich vynikající zástupci nemohou dostat do České akademie, ale to omlouvá se tím, že si lidé představují akademii jako Slavín živých, jakým asi jest Akademie francouzská. Akademie francouzská, to není ústav pracovní, skutečné ústavy pracovní jsou vedle této akademie čtyři další akademie, které jsou ústavy pro vědeckou neb uměleckou činnost a s „akademií francouzskou“ dohromady tvoří tak řečený „Institut“.

Do nového ústavu povolání budou přední naši lidé z oboru průmyslu, techniky a obchodu, nejenom jako do Slavína živých, nýbrž k práci. On již svou existencí samou má připomínati důležitost a specifický ráz našeho národohospodářského úkolu, má být živoucím jeho hlasatelem a průkopníkem, má sloužiti ideálu, který už naplňoval mysl předních mužů národního obrození našeho od let čtyřicátých minulého století, ale teprve během posledních nemnoha let stal se nejvšelejší tužbou těch, kteří pochopili, že by bez splnění jeho díla obrození našeho zůstalo kusým a do budoucnosti nezabezpečeným. Zde tedy ve sloučení Akademie české s Národohospodářským ústavem těsněji než u jiného národa spojeny budou zájmy kulturní se zájmy jinými, které znamenají péči o posílení všeliké ostatní práce kulturní, péči o zachování jedné z nejdůležitějších podmínek národní naší budoucnosti.